

Justitiële verkenningen

23e jrg., nr 2, maart 1997

Over notarissen

Voorwoord

De notaris heeft veel kritiek te verduren. Was het stoffige imago lange tijd reden voor spot, nu moeten vooral de tarieven het ontgelden. De gemiddelde burger beschouwt het verlijden van een woning als een gemakkelijke klus waarvoor de notaris toch gauw enige duizenden guldens opstrijkt. Of zoals Jan Blokker het verwoordde: 'Daar hoeft hij zich maar een paar luie ochtenden in de week mee onledig te houden om verzekerd te zijn van een maandsalaris van een half miljoen.'

Velen zijn ervan overtuigd dat de vrije tariefsvorming die de nieuwe notariswet wil invoeren, de prijzen zullen verlagen. Maar de vraag is of het zo simpel ligt. Want het nieuwe wetsvoorstel brengt geen stelsel van vrije concurrentie: de door de overheid benoemde notaris wordt in stand gehouden en behoudt zijn monopolie. Hij moet dus meer gaan concurreren op een markt die geen vrije markt is. Kortom, het wetsvoorstel poogt twee zaken te verzoenen, de ambtelijke functie en de vrije tariefsvorming, die zich moeilijk laten verenigen. Dat brengt prof. Klamer in dit nummer tot de opmerking dat het notariaat 'ideologisch in de knoop' zit. Nu de regering de marktwerking aanprijst lijkt binnen het notariaat hernieuwde aandacht te zijn ontstaan voor de 'ambtelijke' kant van het beroep. De artikelen in dit themanummer bewijzen dat. Omstandig wordt betoogd dat het eigene van de notaris in zijn onafhankelijke en onpartijdige attitude schuilt, alsmede in het verschaffen van preventieve juridische zorg. Veel auteurs trekken de veronderstelde zegeningen van de vrije markt in twijfel. Wat is de toegevoegde waarde van het beroep als concurrentie tot maatstaf wordt verheven? Verschraalt de notaris tot een commercieel dienstverlener met enige certificerende bevoegdheden? De vraag is echter of deze kritiek wel voldoende oog heeft voor de realiteit. Want in feite - zo betoogt Kocken in dit nummer - is het notariaat reeds lang een vercommercialiseerde beroepsgroep die zich vooral druk maakt om economisch succes.

Buiten deze bespiegelingen over de actuele problematiek heeft de redactie enige historische en vergelijkende studies in het nummer opgenomen waardoor de lezer zicht krijgt op de specifieke taken en functies van de beroepsgroep, haar tradities en eigenaardigheden. Een beschouwing over het praktische werk en enige literaire bijdragen pogen dat beeld te complementeren.

Het korte verhaal van Belcampo waarmee het nummer opent, is een absurdistisch schets van een zaak die de degelijke notaris Van Dalen danig op de proef stelt. Het verhaal kan worden gelezen als een onderzoek naar de grenzen van de bewaarstelling van het testament. De daarop volgende vier bijdragen hebben de ideologische positie van het notariaat tot onderwerp. Moeten we toe naar meer marktwerking zoals de regering wil? Of moet de commercie buiten de deur blijven om de onpartijdigheid van de notaris te kunnen behouden? J. van Rijn van Alkemade zet uiteen wat de belangrijkste wijzigingen zijn die het nieuwe wetsontwerp aanbrengt. Hij bespreekt onder andere de vrijheid van vestiging en de vrije tarieven. De auteur - pleitbezorger van de ouderwetse notariële status - betoogt dat de notaris tot een marktkoopman dreigt te verworden. 'Het notarisambt wordt opgeofferd op het altaar van de religie der marktwerking, waarvan de priesters de macht in Nederland lijken te hebben overgenomen.'

Ook A.M.H. Rieter, voorzitter van de notariële broederschap, vreest dat het publieke ambt

van de notaris door marktwerking zal worden uitgehold. Hij acht de kritiek op de hoge inkomens die de notaris op een beschermde markt verdient, wel begrijpelijk maar het voorstel om de tarieven vrij te laten acht hij niet in het belang van de burgers. Een van de gevolgen is namelijk dat de minst draagkrachtigen de notaris straks niet meer kunnen betalen.

Prof. A. Klamer constateert dat in het wetsvoorstel de commerciële dimensie van het notariaat duidelijker tot uitdrukking komt. Maar het wetsvoorstel acht hij nog niet eerlijk want notarissen kunnen van twee wallen blijven eten. Aan de ene kant blijft het publieke karakter intact, aan de andere kant nemen ze deel aan de lucratieve onroerend goed markt. Dat schept een onhoudbare situatie. 'Of notarissen zijn magistraten die daarvoor een vaste beloning krijgen, of ze verdienen hun inkomen in de markt.'

C.L.B. Kocken bespreekt in het verlengde van zijn promotie-onderzoek de onafhankelijkheid en onpartijdigheid van de notaris. De eerste staat volgens hem onder toenemende druk omdat de notaris feitelijk als ondernemer fungeert die cliënten voor zich moet winnen. Ook de onpartijdigheid van de notaris is problematisch. De notaris heeft de neiging om zaken betrekkelijk routinematig af te wikkelen en zich te identificeren met de belangen van de cliënten. Kocken verwacht dat het ondernemerschap in de toekomst een dominantere rol zal gaan spelen.

De volgende twee bijdragen gaan in op misbruik van dienstverlening en de rol van het tuchtrecht. Terzijde: in het eindrapport van de commissie Van Traa werden onder notarissen dertien gevallen vastgesteld van verwijtbare betrokkenheid bij criminele dienstverlening.

J.J.M. Hoogendam wijst er in haar bijdrage op dat notarissen niet zijn toegerust om strafbare feiten te herkennen. Bovendien hebben zij een geheimhoudingsplicht. Om die redenen kan van notarissen niet verwacht worden dat zij verdachte transacties bij de politie melden. Maar om de goede naam van het notariaat niet in diskrediet te brengen is toch besloten dat zij in overleg met zogenaamde 'vertrouwensnotarissen' bepaalde criminele zaken bij de CRI kunnen melden.

Prof. P.H.M. Gerver geeft een overzicht van de functies van het notariële tuchtrecht en de handhaving daarvan door de Kamers van Toezicht. De auteur gaat in op de relatie met het strafrecht en het civielrecht, het verenigingstuchtrecht van de broederschap en de veranderingen die de nieuwe notariswet met zich meebrengt.

Tenslotte volgen de achtergrond-studies: een historische, rechtsvergelijkende en praktische bijdrage, alsmede een bijdrage die de mogelijkheden van het toekomstige elektronische rechtsverkeer verkent.

W. Heersink geeft een globale historische schets van het notariaat, met speciale aandacht voor de zeventiende en achttiende eeuw. De ontwikkelingslijn van het beroep loopt volgens hem van publiek schrijver, naar kerkelijk jurist, naar juridisch schrijver met een openbare functie. De notariële meerwaarde voor het publiek was gelegen in zijn betrouwbaarheid en het vermogen documenten authenticiteit te verlenen. De notaris legde tijdens zijn werk een grote flexibiliteit aan de dag. 'Havens, markten en herbergen zijn bekende plaatsen waar de notaris met ganzeveer en inktpotje te vinden was.'

In de studie van G.J.C. Lekkerkerker worden de klassieke normen van de beroepsgroep gecontrasteerd met de eisen die het elektronisch rechtsverkeer aan de notaris stelt. Hoewel het elektronisch document de notariële akte niet geheel kan vervangen, concludeert de auteur, kan de notaris wel als een Trusted Third Party fungeren die geheime sleutels in bewaring neemt en digitale handtekeningen certificeert.

Prof. A.A. van Velten gaat in op de verschillen tussen het Latijnse notariaat en het notariaat in de common law-landen (waaronder de Engelse solicitor). In die laatste landen zijn notarissen geen onpartijdige functionarissen, kunnen ze geen authentieke akten opmaken en kunnen hun akten niet ten uitvoer worden gelegd. De auteur bespreekt verder de samenwerking binnen de internationale beroepsorganisatie en de toepassing van het EG-verdrag op het notariaat

(vrijheid van vestiging en vrij verkeer van diensten).

Tenslotte doet J.H.A. Tromp verslag van het praktische werk van de notaris in een verstedelijkte plattelandsgemeente. Hij vestigt de aandacht op de charme van het vak, het omgaan met mensen en luisteren naar hun specifieke problemen, en op de zwaardere kanten van het vak, zoals vastgelopen processen weer op gang trekken. Hij schetst ook een `weekboek' dat een indruk geeft van zijn dagelijkse werkzaamheden.

A. Klijn besluit het themanummer met enkele kritische kanttekeningen. In een kleines verwundertes Nachwort merkt hij op dat verplichte winkelnering en een stringent toelatingsbeleid dat onder eigen supervisie plaatsvindt, de ideale voorwaarden vormen voor een `verwend ondernemerschap'. Ook vraagt hij zich af waarom de beroepsgroep zich zo weinig druk maakt om de kern van haar professionele activiteit: rechtsbijstand.

De gedichten die de afzonderlijke artikelen van elkaar scheiden, alsmede het verhaal van Belcampo, zijn te vinden in het boekje Van pennen en streken; het notariaat in gedichten en verhalen (1986), een uitgave van de Stichting tot Bevordering de Notariële Broederschap te Amsterdam. Graag willen wij mw. E.M. van der Marck, werkzaam bij deze stichting, danken voor het feit dat de redactie uit deze uitgave kon putten.